

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการลงมือปฏิบัติจริง(Action Research) ใช้กระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติร่วมกัน(Action Learning) ใช้วิธีการแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เชิงปริมาณใช้การสำรวจ ส่วนเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและ การสนทนากลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย

ในการศึกษาคครั้งนี้กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย

1. หมอพื้นบ้านที่รักษาผู้ป่วยในจังหวัดเลยจำนวน 14 อำเภอ โดยมีเกณฑ์คัดเลือกหมอพื้นบ้านดังนี้
 - 1) เป็นหมอที่ได้ขึ้นทะเบียนหมอพื้นบ้านไว้กับทางสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลยแล้ว
 - 2) เป็นหมอที่ยังทำการรักษาผู้ป่วยอยู่ในปัจจุบัน
2. ผู้ใช้บริการเป็นคนที่อยู่ในชุมชน หรือ ผู้ที่เคยมารับบริการจากหมอพื้นบ้านจำนวน 20 คน โดยมีเกณฑ์คัดเลือกผู้ใช้บริการดังนี้
 - 1) เป็นผู้อยู่ในปัจจุบันวัยกล่าวคือมีอายุตั้งแต่ 32 ปีขึ้นไป (แบ่งตามเกณฑ์แพทย์แผนไทย)
 - 2) เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว
 - 3) เป็นผู้ที่ใช้บริการจากหมอพื้นบ้านในระยะ 3 เดือน
3. สมาชิกในครอบครัวของหมอพื้นบ้าน
4. ผู้นำหรือแกนนำชุมชน
5. กลุ่มเครือข่ายหมอพื้นบ้าน
6. าศีที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน เช่น อบต. สถานศึกษา และหน่วยงานหลักที่ดูแลเรื่องหมอพื้นบ้านได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเลย

ขั้นตอนและวิธีการในการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินงานตามขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา (R&D) ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะการวิจัย

ในขั้นตอนนี้ศึกษา องค์ความรู้ที่หมอฟันบ้านใช้ สภาพการรักษายาบาลและการให้บริการของหมอฟันบ้าน การยอมรับ วิธีการรักษาของหมอฟันบ้านในจังหวัดเลย โดยวิธีการดังนี้

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษากลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่จังหวัดเลย ประกอบด้วย กลุ่มหมอฟันบ้าน กลุ่มผู้รับการบำบัดรักษา กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้อาวุโสในพื้นที่ กลุ่มนักวิชาการด้านแพทย์แผนไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ใช้แนวสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ในประเด็นที่เกี่ยวกับ องค์ความรู้ที่หมอฟันบ้านใช้ สภาพการรักษายาบาลและการให้บริการของหมอฟันบ้าน การยอมรับ วิธีการรักษาของหมอฟันบ้าน ในจังหวัดเลย โดยการสัมภาษณ์ หมอฟันบ้าน ผู้รับการบำบัดรักษา ผู้นำชุมชนปราชญ์ท้องถิ่น และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

2) ใช้การสังเกตแบบไม่เป็นทางการ สังเกตบริบททางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี องค์ประกอบ ขั้นตอน วิธีการรักษาด้วยการใช้สมุนไพร

3) จัดสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในจังหวัดเลย ครั้งที่ 1 คือ หมอฟันบ้าน จำนวน 10 คน เพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับแนวทางการรักษาสุขภาพของประชาชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอฟันบ้านด้านสมุนไพร ครั้งที่ 2 คือกลุ่มผู้ใช้บริการจากหมอฟันบ้าน จำนวน 10 คน เกี่ยวกับผลของการรักษา

ระยะที่ 2 ระยะพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอฟันบ้านด้วยสมุนไพร

นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 กำหนดเป็นประเด็นการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย หมอฟันบ้านที่มีความชำนาญซึ่งได้ประกอบอาชีพหมอฟันบ้านไม่น้อยกว่า 10 ปี ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงาน สาธารณสุข จังหวัดเลย กองสาธารณสุข เทศบาลเมืองเลย สำนักงาน พัฒนาชุมชนจังหวัดเลย นักวิชาการด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรม จำนวน 30 คน เพื่อร่วมกันสร้างรูปแบบในการสืบทอดองค์ความรู้ในการรักษาสุขภาพของหมอฟันบ้านที่เหมาะสมที่สุด มีกิจกรรมดังนี้

1. การสร้างรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้วยสมุนไพร โดยการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย หมอพื้นบ้านที่มีความชำนาญซึ่งได้ประกอบอาชีพหมอพื้นบ้านไม่น้อยกว่า 10 ปี นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน เพื่อร่วมกันสร้างรูปแบบในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้วยสมุนไพรที่เหมาะสมที่สุด

2. ประชุมคณะทำงาน เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับผลที่ได้จากการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม

3. นำรูปแบบฯ ที่สร้างขึ้นสู่การปฏิบัติ โดยการลงมือปฏิบัติร่วมกัน (Action learning) ตามแผนปฏิบัติการที่ได้กำหนดไว้โดยดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

4. ประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพชุมชนที่ได้ลงมือปฏิบัติโดยการสัมภาษณ์และใช้แบบสอบถาม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1. แนวสัมภาษณ์เชิงลึก การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกครั้งนี้ เป็นคำถามเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคล มีดังนี้

1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชน ผู้ให้บริการจากหมอพื้นบ้านและญาติ เกี่ยวกับ การยอมรับวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านในจังหวัดเลย

2) แบบสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน เกี่ยวกับ องค์ความรู้ที่หมอพื้นบ้านใช้ สภาภาพการรักษาพยาบาลและการให้บริการของหมอพื้นบ้าน การยอมรับ วิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านใน จังหวัดเลย

2. ประเด็นสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มๆ ละ 8 - 10 คน โดยใช้เวลากลุ่มละ 2 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้จัดทำแนวคำถาม เพื่อเป็นแนวทางในการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางการรักษาสุขภาพของประชาชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้านสมุนไพร ดังตัวอย่าง

(1) ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้านสมุนไพรสามารถรักษาสุขภาพคนในชุมชนได้หรือไม่ อย่างไร

(2) แนวทางการรักษาสุขภาพของประชาชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านด้านสมุนไพรต้องทำอย่างไร

ในการสร้างแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้เขียนเป็นลักษณะคำถามปลายเปิดเชิงชักถามหาเหตุผลและคำตอบ ประเด็นหลักในการตั้งหมวดคำถามได้จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ต้องการศึกษาและค้นหาคำตอบ นำวัตถุประสงค์ของการศึกษามาแจกแจงว่าในวัตถุประสงค์ข้อนี้ต้องการค้นหา และศึกษาถึงอะไร แล้วจึงกำหนดแนวคำถามต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละส่วน

ในการสนทนากลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้พิธีกรผู้มีประสบการณ์ในการจัดสนทนากลุ่ม และสามารถพูดภาษาท้องถิ่นได้เป็นผู้นำการสนทนา ในระหว่างการสนทนาได้บันทึกข้อมูลด้วยเทปบันทึกเสียงและได้สร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลายโดยมีน้ำ ผลไม้ ขนม บริการตลอดเวลา

3. ประเด็นระดมความคิดเห็นเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านอีสานด้านสมุนไพร
4. แบบสอบถามความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพชุมชน

วิธีการตรวจสอบข้อมูล

เมื่อผู้วิจัยเก็บข้อมูลในแต่ละวันก็จะนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลว่าครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ และนำมาแยกแยะออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหัวข้อของวัตถุประสงค์ของการวิจัย จนสามารถตอบคำถามงานวิจัยได้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและขอบเขตที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลโดยเทคนิคสามเส้า เพื่อความครบถ้วน ครอบคลุม วัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลมีดังนี้

1. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มา ซึ่งประกอบไปด้วยแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ แหล่งบุคคล และตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่างๆเหมือนกันหรือไม่
2. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสำรวจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกเป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสำรวจ และแบบสอบถามโดยการลงรหัสและบันทึกข้อมูลในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติพื้นฐานที่ใช้ประกอบด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ในเบื้องต้นไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลโดยในแต่ละครั้งที่ทำการเก็บข้อมูลจะบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดแล้วนำมาจัดเป็นหมวดหมู่ แยกประเภท และวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิดหรือทฤษฎีเพื่อหาข้อสรุปแล้วจึงนำเสนอรายงานผลการวิจัยแบบบรรยาย